

KADIN PSİKOLOJİSİ *

Karen HORNEY

Çev. Dr. Bekir ONUR

Freud erkekte ve kadında ortaya çıkan ruhsal özelliklerin ve güçlüklerin her ikisinde de mevcut olan ikincisli eğilimlerden doğduğuna inanır. Freud erkekte pek çok ruhsal güçlüğün içindeki "kadını" eğilimleri reddetmeye, kadında da pek çok özelliğin temel bir erkek olma isteğine bağlı olduğunu savunur. Freud bu düşüncesini erkek psikolojisi alanında geliştirmiştir; bu nedenle ben de sadece onun kadın psikolojisine ilişkin görüşünü tartışacağım.

Freud'e göre kız çocuğun gelişiminde en sarsıcı olay, başka insanların bir penisi olduğunu, oysa kendisinin ona sahip olmadığını keşfetmesidir. "Kendi iğdişini keşfetmesi kız çocuğun yaşamında en kritik andır" (1). Kız çocuk bu keşfe, kendisinin de bir penise sahip olması isteğiyle, ilerde bir penisi olacağı umuduyla ve penise sahip olan daha talihli insanlar karşısında duyduğu imrenmeyle tepki gösterir. Normal gelişimde penis imrenmesi bu biçimde sürüp gitmez; bu "eksikliğini" değişmez bir gerçek olarak kabul ettikten sonra kız çocuk bir penise sahip olma isteğini bir çocuğa sahip olma isteğiyle değiştirir. "Bir çocuğa sahip olma umudu kadının fiziksel kusurunu ödünlemesi olarak anlaşılmalıdır" (2).

(*) Karen HORNEY, "La psychologie féminine," in *Les voies nouvelles de la psychanalyse*, B1. VI, s. 86-95, L'Arche, Paris 1951.

(1) Sigmund FREUD, *Nouvelles conférences sur la psychanalyse*, (1963), Bölüm: "Kadın Psikolojisi". Burada sunduğum Freudün görüşünün yorumu en çok bu yapıta dayanmaktadır.

(2) Karl ABRAHAM, "Ausserungsformen des weiblichen Kastrations-komplexes", *Internationale Zeitschrift für psychanalyse*, 1921

Penis imrenmesi kökünde tümüyle özsever bir olgudur. Kendi bedenini erkek çocuğuyla karşılaştırarak eksik bulan kız çocuk bu gerçek yüzünden aşağılandığını hissetmiştir. Fakat bu imrenme ayrıca nesne ilişkilerinden de kaynaklanır. Freud'e göre hem kız hem erkek çocuk için anne ilk cinsel nesnedir. Kız çocuk sadece özsever gururunu doyumak için değil, aynı zamanda annesine karşı duyduğu ve jenital nitelikte olduğu ölçüde erkeksi bir özellik taşıyan libidinal istekleri nedeniyle de bir penise sahip olmayı ister. Karşıcinsel çekimin elemanter gücünü kabul etmeyen Freud kız çocuğun bağlılığını babasına yöneltme gereksinmesini nasıl duyduğunu sormaktadır. Freud bu duygu değişimini iki nedene bağlar. Birincisi, penis yokluğundan sorumlu tutulan anneye karşı duyulan düşmanlıktır. İkincisi, bu çok istenen organı babadan edinme isteğidir. "Kız çocukları babalarına dönmeye yönelten istek penis sahibi olma isteğidir kesinlikle" (3). Böylece başlangıçta erkek ve kız çocuklar sadece bir tek cinsi, erkek cinsini tanırlar.

Freud penis imrenmesinin kadının gelişiminde silinmez izler bıraktığını kabul eder. En normal gelişimde bile bu imrenme ancak çok büyük bir enerji harcamayla aşılabılır. Kadının en önemli tutumları ya da istekleri onun penis isteğinden güç alırlar. Bütün bunları açıklamak için Freud'un temel varsayımlarından bazılarını kısaca gözden geçirelim.

Freud bir erkek çocuğa sahip olma isteğini kadının en güçlü isteği olarak görür; çünkü bir erkek çocuğa sahip olma isteği bir penise sahip olma isteğinin vekilidir. Erkek çocuk penise sahip olma konusundaki isteğin bir çeşit yerine getirilmesidir. "Bir anneye eksiksiz bir doyum veren tek şey bir oğlan çocukla ilişkisidir; anne kendi içinde ortadan kaldırmak zorunda kaldığı tüm tutkuyu oğluna yöneltebilir ve içinde erkeklik karmaşasından artakalan herşeyin doyumunu oğlundan elde etmeyi umabilir" (4).

Gebelik sırasındaki mutluluk —özellikle başka zamanlarda ortaya çıkan bazı nevrotik sıkıntılar bu dönemde yatışıyorsa— bir penise sahip olmanın simgesel doyumuna (çocuk penis

(3) FREUD, a. g. e., s. 137

(4) FREUD, a. g. e., s. 143

demek olduğundan) denktir. Doğum işlevsel nedenlerle geciktğinde kadının penis-çocuğundan ayrılmak istemediği kuşkusunu duyulabilir. Öte yandan kadınlığa bir çağrı olduğu için annelik reddedilebilir. Aynı şekilde ayhali sırasında ortaya çıkan çöküntü ve öfke halleri ayhalinin kadınlığa bir çağrı sayılmasının sonucu olarak görülebilir. Ayhali ağrıları genellikle babanın penisinin yutulduğu düşlemlerinin sonucu olarak yorumlanırlar.

Erkeklerle ilişkilerdeki bozukluklar son çözümlemede penis imrenmesinin sonuçları olarak görülürler. Kadınlar özellikle bir armağan (penis-çocuk) almak ya da tutkularını doyurmak umuduyla erkeklere yöneldikleri için, bu umutlarına ulaşamazlarsa onlardan kolayca yüz çevirebilirler. Erkeklerle duydukları imrenme her türlü erkek yardımını hor görme eğiliminde de ortaya çıkabilir. Cinsel alanda kadın rolünün reddi bakireliğin bozulmasından sonra açıkça ortaya çıkabilir. Bakireliğin bozulması bir iğdiş olarak hissedildiği için partönere karşı bir öfkeye yol açabilir.

Gerçekte, kadında asıl kaynağını penis imrenmesinden almayan pek az karakter özelliği vardır. Kadının aşağılık duyguları penis yokluğu nedeniyle kadının kendi cinsini hor görmesi olarak yorumlanır. Freud kadının erkekten daha kibirli olduğuna inanır ve bunu penis yokluğunu ödünleme zorunluluğuna bağlar. Kadında fiziksel utanç, son çözümlemede, jenital organlarının "eksikliğini" gizleme isteğinden doğar. Gıptanın ve kıskançlığın kadın karakterindeki önemli rolü penis imrenmesinin doğrudan bir sonucudur. İmrenme eğilimi kadının "çok az bir adalet duygusu"na sahip olmasını ve "erkeklerin alanına giren zihinsel ve mesleksel ilgileri" (5) tercih etmesini açıklar. Pratik olarak kadının bütün tutkulu istekleri, Freud'a kadının penis isteğinin en büyük itici güç olduğu düşüncesini telkin etmektedir. Aynı şekilde, Abraham'a göre, geleneksel olarak özellikle kadınsı sayılan tutkular, en güzel kadın olma ya da en önemli erkekle evlenme gibi istekler penis imrenmesinin anlatımlarıdır.

(5) Karl ABRAHAM, a. g. e.,

Her ne kadar penis imrenmesi görüşü anatomik ayrımlara bağlıysa da, gene de biyolojik düşünceyle çelişki içindedir. Fiziksel bakımdan özel olarak kadınsı işlevler için kurulmuş olan kadının, psikolojik bakımdan karşı cinsin özelliklerine sahip olma isteğiyle belirlenmiş olduğu savını kabul edilebilir. Kılabilmek için önemli kanıtlar bulmak gerekirdi. Gerçekte bu savı desteklemek için sunulan veriler son derece azdır ve esas olarak üç temel gözleme dayanırlar.

İlk olarak, küçük kızların çoğu zaman bir penise sahip olma isteğini ya da buna ilerde sahip olacağı umudunu dile getirdikleri dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, kız çocuklar için bu isteğin yine sıklıkla görülen memelere sahip olma isteğinden daha önemli olduğunu düşünmek için hiçbir neden yoktur. Ayrıca bu penis isteği bizim kültürümüzde kadınsı sayılan bir tür davranışa eşlik edebilir.

İkinci olarak, bazı küçük kızların erinlikten önce sadece erkek çocuk olmayı istemekle kalmayıp erkek çocuk davranışları göstererek bunu gerçekten isteyebildikleri belirtilmektedir. Ancak burada da bu eğilimleri olduğu gibi alıp almamak söz konusudur; bunları analiz ettiğimizde açıkça erkeksi olan bu isteklere haklı nedenler bulabiliriz: güzel bir kız olamama umutsuzluğu, başkaldırısı, vb. Gerçekte, kız çocukların daha büyük bir özgürlük içinde yetiştirilmelerinden beri bu tür davranış daha az görülür olmuştur.

Son olarak, yetişkin kadınların, bazen açıkça, bazen rüya da bir penisten ya da bir penis simgesinden yoksun olduklarını görererek erkek olma isteklerini açığa vurabildikleri gözlenmektedir. Kendi cinslerini hor gördüklerini ve aşağılık duygularını kadın olma gerçeğine bağladıklarını da söyleyebilirler. Kadınlarda iğdiş eğilimleri rüyada açıkça ya da biçim değiştirmiş olarak ortaya çıkabilir ya da kendini belli edebilir. Bu sonuncu veriler hiçbir kuşku taşımamakla birlikte, gene de bazı analitik yayınlarda ileri sürüldüğü kadar sık görülmezler. Aslında bunlar sadece nevrozlu kadınlar için doğrudur. Ayrıca bunlar farklı yorumlara da açıktır ve bu yüzden reddedilemez kanıtlar olmaktan uzaktır. Bunları eleştirmeye girişmeden önce, Freud'un ve başka pek çok analizcinin penis imrenmesinin kadının ka-

rakteri üzerindeki etkisini neden bu kadar açık ve kesin saydıklarımı anlamaya çalışalım.

Bana göre iki temel etken bu kanıyı açıklamaktadır. Belirli bir ölçüde mevcut kültürel önyargılarla uzlaşan kuramsal verilere dayanan analizci, pek düşünmeden, sayacağımız şu eğilimleri örtülü bir penis imrenmesinin nitelikleri olarak görmektedir: erkeğe egemen olma, erkeği küçük düşürme, başarısına gıpta etme, tutkulu ve kendine yeterli olduğunu gösterme, yardım almayı reddetme eğilimleri... Bu eğilimlerin bazen yeterli başka kanıtlar olmadan örtülü bir penis imrenmesine mal edildiğini düşünüyorum. Bununla birlikte, kadınların (ayhali gibi) bedensel işlevleri konusundaki, ya da cinsel soğukluk konusundaki ya da tercih edilen bir erkek kardeş konusundaki sürekli yakınmalarında, ya da erkeğin toplumsal durumunun bazı ayrıcalıklarını isteme eğiliminde, ya da rüya simgelerinde (elinde değnek olan, sosis dilimleyen kadın) başka kanıtlar bulmak kolaydır.

Bu eğilimler daha iyi incelendiğinde, bunların nevrozlu kadınların olduğu kadar nevrozlu erkeklerin de özellikleri olduğu açıkça görülecektir. Diktatörlüğe duyulan, benmerkezci bir tutkuya duyulan, başkalarını kıskanmaya ve hor görmeye duyulan eğilimler, nevrotik bir yapıda oynayacakları rol değişebilirse de, bugünün nevrozlarında kesinlikle gözlenebilen öğelerdir.

Öte yandan, nevrozlu kadınların gözlenmesi, söz konusu bütün eğilimlerin erkekler karşısında olduğu kadar diğer kadınlar ya da çocuklar karşısında da duyulduğunu göstermektedir. Bu eğilimlerin kadınlarla ve çocuklarla olan ilişkilerde de ortaya çıkmasının erkeklerle olan ilişkilerin basit bir yansıması olduğunu söylemek dogmatik bir yaklaşım olacaktır.

Son olarak rüya simgeleri konusuna gelince, erkeklik isteğinin her anlatımı, şüpheli bir gözle incelenmek yerine, daha derin anlamlar keşfetmek amacıyla olduğu gibi ele alınmaktadır. Bu yöntem bilinen analitik tutuma karşıttır ve ancak kuramsal önyargıların belirleyici gücüne bağlanabilir.

Analizcinin penis imrenmesinin önemine ilişkin bu kanısının, analizcinin kendisinden değil kadın hastalarından gelen

bir kaynağı daha vardır. Hastalardan bazıları sıkıntılarının kaynağının penis imrenmesiyle yorumlanmasından hiç etkilenmedikleri halde, bazıları bu yorumları kolayca kabul ederler ve sıkıntılarını kadınlık ve erkeklik terimleriyle anlatmayı, hatta rüyalarını bu bakış açısına uygun düşen simgelerle görmeyi öğrenirler hemen. Burada mutlaka kolayca kanan hastalar söz konusu değildir. Deneyimli her analizci bir hastanın uysal ve telkine açık olduğunu farkedecek ve bu özellikleri analiz ederek bu kaynaktan doğan hataları en aza indirecektir. Öte yandan bazı hastalar analizcinin hiçbir telkini olmadan da sorunlarını erkeklik ve kadınlık terimleriyle düşünürler, çünkü literatürün etkisine kapılmamak olanaksızdır. Fakat, pek çok hastanın penis imrenmesi terimleriyle yapılmış açıklamaları sevine sevine kendine mal etmesinde daha derin bir neden vardır: Bu açıklamalar görece basit ve tehlikesiz çözümler oluşturmaktadır. Bir kadının, penissiz doğma bahtsızlığına uğradığı ve penisli olduğundan dolayı kocasını kıskandığı için kocasına iyi davranmadığını düşünmesi, örneğin onu her çatışmada ya da anlaşmazlıkta hoşgörüsüz kılan bir katılık ve yanılmazlık tutumu geliştirdiğini düşünmesinden çok daha kolaydır. Bir kadın hastanın, doğanın haksızlığına uğrayarak iyi niteliklerle donatılmadığını düşünmesi, gerçekte çevresinden çok şey istediğini ve istekleri doyurulmadığında da çok öfkeli olduğunu anlamasından çok daha kolaydır. Şu halde analizcinin kuramsal verileri hastanın kendi gerçek sorunlarına hiç değinmeme eğilimine denk düşebilmektedir.

Eğer erkeklik istekleri bastırılmış dürtüleri gizleyebiliyorsa, şu halde bu istekleri böyle bir rol oynamaya elverişli kılan etken nedir?

İşte bu noktada kültürel etkenler işin içine girmektedir. Adler'in belirttiği gibi erkek olma isteği, kültürümüzde erkeksi olarak nitelenen güç, cesaret, bağımsızlık, başarı, cinsel özgürlük, eş seçme hakkı gibi bütün şu nitelikler ya da ayrıcalıklar için duyulan isteğin anlatımı olabilir. Yanlış anlaşılacak için açıkça şunu söylemek gerekir ki, ben penis imrenmesinin kültürümüzde erkeksi sayılan niteliklere sahip olma isteğinin simgesel bir anlatımından başka bir şey olmadığını düşünmüyorum. Bu niteliklere sahip olma isteği bastırılmayı ve böy-

lece simgesel bir anlatımı gerektirmeseydi bu sözüm aklayakın gelmeyebilirdi. Simgesel anlatım ancak bilinçli olarak kabul edilemeyen eğilimler ya da duygular için zorunludur.

Şu halde erkeklik isteğinin gizlediği bastırılmış istekler nelerdir? Bunun yanıtı tümel bir formülle verilemez, ancak her durumun analiziyle bulunabilir. Bastırılmış istekleri keşfetmek için, bir kadının aşağılık duygularını şu ya da bu biçimde kadın olma gerçeğine dayandırma eğilimini olduğu gibi almamak gerekir. Daha çok, bir azınlığa ya da ayrıcalıksız bir gruba mensup her kişinin bu durumu değişik kaynaklardan gelen aşağılık duygularını saklamak için kullanma eğiliminde olduğunu kadına göstermelidir. Benim deneyimlerime göre, en sık rastlanan ve en gerçek kaynaklardan biri kendine ilişkin bazı abartılmış kavramlara göre yaşamaktaki başarısızlıktır; kendi paylarına bu kavramlar da bazı gizli niyetleri saklamak için zorunlu olmuşlardır.

Öte yandan, erkek olma isteğinin bastırılmış bir tutkuyu maskeleyen bir perde olabileceği olasılığını da akılda tutmak gerekir. Nevrozlu kişilerde tutku o denli yıkıcı olabilir ki, anksiyeteye yüklenebilir ve dolayısıyla bastırılabilir. Bu durum kadınlar için olduğu kadar erkekler için de gerçektir; fakat kültürel durum nedeniyle bastırılmış yıkıcı bir tutku kadında görece tehlikesiz olan erkek olma isteği simgesiyle ortaya konabilmektedir. Psikanalizden beklenen, tutkunun benmerkezci ve yıkıcı öğelerini keşfetmesi, ayrıca sadece bu tür bir tutkuya sevkeden etkeni değil, aynı zamanda tutkunun kişilik üzerindeki sevmeye ve çalışma ketlenmeleri, rekabet kıskançlığı, kendini sınırlama eğilimleri, başarısızlık ve başarı korkusu gibi sonuçlarını da çözümlemesidir (6). Erkek olma isteği, tutkusunun ve ne olduğuna ya da ne olmak zorunda olduğuna ilişkin çökün kanısının altındaki sorunlara yaklaşmamızdan itibaren hastanın çağrışımlarından çıkar. Artık onun için erkeksi isteklerin simgesel perdesinin ardında saklanma olanağı yoktur.

Özetle, penis imrenmesi çerçevesinde yapılan yorumlar, tutku ve onun bağlı olduğu tüm kişilik yapısı gibi temel güç-

(6) Bk. Karen HORNEY, *The neurotic personality of our time*, 1937 Bl. 10.12

lükleri anlamayı engellemektedir. Böyle yorumların asıl sorunu gölgelediği gerçeği, özellikle terapi açısından benim bu konudaki en sert eleştiremi oluşturmaktadır. Aynı eleştireyi erkek psikolojisinde ikincinsliliğe verilen önem konusunda da yapıyorum. Freud penis imrenmesinin erkek psikolojisindeki karşılığının "erkeğin başka erkeklerin edilgin ya da kadınsı tutumlarına karşı savaşı" (7) olduğuna inanmaktadır. Freud bu korkuyu «kadınlığın reddi» olarak adlandırmakta ve bunun sorumluluğunu da, bence yetkin ve üstün görünme gereksinmesi duyan kişilerin yapısına bağlı olan çeşitli güçlüklerde görmektedir.

Freud kadın cinsinin nitelikleri konusunda birbirine sıkıca bağlı iki görüş daha ileri sürmektedir. Bunlardan biri kadınlığın "mazoşizmle yakın ilişkisi" (8) dir. Diğeri de kadında temel korkunun sevgiyi yitirme korkusu olduğu ve bu korkunun erkekteki iğdiş edilme korkusuna karşılık olduğudur.

Helene Deutsch Freud'un varsayımını geliştirdi ve mazoşizmi kadının ruhsal yaşamındaki temel güç sayarak bu varsayımı genelleştirdi. Deutsch, kadının cinsel ilişkide istediği şeyin baştan çıkarılmak ve tecavüz edilmek olduğunu, ruhsal yaşamında istediği şeyin de aşağılanmak olduğunu, kadın için ayhahinin öneminin mazoşist düşlemlerden geldiğini, çocuk doğurmanın mazoşist doyumun en üst noktasını oluşturduğunu ileri sürmektedir. Anelik hazları, çocukları için birtakım özveriler ve kaygılar içerdiği ölçüde bu mazoşist doyumun uzantıları olmaktadır. Deutsch'a göre bu mazoşist eğilimleri nedeniyle kadınlar, cinsel ilişkide şiddete uğramadıkça, yaralanmadıkça, aşağılanmadıkça ya da böyle hissetmedikçe soğuk olmaya az çok mahkumdurlar. (9) Rado kadınların erkekliği tercih etmesinin mazoşist kadınsı eğilimlere karşı bir savunma olduğunu ileri sürmektedir. (10).

(7) Sigmund FREUD, «Analysis terminable and İnterminable», a.g.e.

(8) Sigmund FREUD, a.g.e., f'Angst und Triebleben", G.W. XV., s. 111

(9) Helene DEUTSCH, "The signifiante of masochism in the mental life of woman", (Part I, "Feminine masochism in its relation to frigidity)", *International Journal of Psychoanalysis*, 1940

(10) Sandor RADO, "Fear of castration in Women", *Psychanalytic Quartely*, 1933

Psikanalitik kurama göre ruhsal tutumlar cinsel tutumlara göre biçimlendiğinden, özellikle kadınsı bir mazoşizm temeline ilişkin görüşlerin çok yaygın sonuçları vardır. Bunlar, genel olarak kadınların ya da en azından kadınların çoğunun temelde bağımlı olmayı ve boyun eğmeyi diledikleri varsayımını içerirler. Kültürümüzde mazoşist eğilimlerin erkeklerden çok kadınlarda daha sık olduğu izlenimi bu görüşlerden destek almaktadır. Fakat elimizdeki verilerin sadece nevrozlu kadınlara ait olduğunu da unutmamak gerekir.

Cinsel ilişki konusunda mazoşist kavramlara sahip pek çok nevrozlu kadın vardır. Örneğin, kadın erkeğin hayvanca isteklerinin kurbanıdır, kendini feda etmek zorundadır ve bununla alçalmıştır gibi. Burada cinsel ilişkinin fiziksel bakımdan yaralamasına ilişkin düşümler de söz konusu olabilir. Bazı nevrozlu kadınlarda doğum sırasında mazoşist doyum düşümleri ortaya çıkabilir. Kurban rolü oynayan ve kendini çocukları için feda ettiği gerçeğini sürekli olarak vurgulayan pek çok kadın, anneliğin nevrozlu kadınlara mazoşist bir doyum sağlayabileceğini kanıtlamaktadır kuşkusuz. Öte yandan, daha evlenmeden güçlü bir koca tarafından kendilerini köle edilmiş ve aldatılmış gördükleri için evlilik önünde gerileyen nevrozlu genç kızlar da vardır. Son olarak, kadının cinsel rolüne ilişkin mazoşist düşümler kadın rolünün reddedilmesine ve erkek rolünün tercih edilmesine yol açabilirler.

Mazoşist eğilimlerin nevrozlu kadınlarda nevrozlu erkeklerdekinden daha sık ortaya çıktığı kabul edilirse, bu nasıl açıklanacaktır? Rado ve Deutsch kadın gelişiminin bazı özel etkenlerinin bundan sorumlu olduğunu göstermeye çalıştılar. Bu girişimleri tartışmak istemiyorum; çünkü bu iki yazar temel etken olarak penis yokluğunu ve kız çocuğun bu yokluğu keşfettiğinde gösterdiği tepkileri alıyorlar; ben bunun yanlış bir varsayım olduğunu düşünüyorum. Gerçekte, kadın gelişiminde mazoşizme sevkeden özel etkenler bulunmasını tamamen olanak dışı sayıyorum; çünkü benzer her türlü girişim mazoşizmin esas olarak cinsel bir olgu olduğu sayılışına dayanmaktadır. Mazoşist düşümlerde ve sapıklıklarda olduğu gibi mazoşizmin cinsel yönünün onun en belirgin yanını oluşturduğu ve psikiyatrların dikkatini ilk kez bunun çektiği doğrudur. Bununla birlikte —ilerde daha da geliştireceğim görüş açısından— ben

mazoşizmin öncelikle cinsel bir olgu olmadığını, daha çok kişilerarası ilişkilerdeki bazı çatışmaların sonucu olduğunu savunuyorum. Mazoşist eğilimler bir kez oluştuğundan sonra cinsel alanda da egemen olabilir ve doyumun koşulu haline gelebilirler. Bu bakış açısından mazoşizmin kadına özgü bir olgu olması olanaksızdır ve kadınlardaki mazoşist tutumları açıklamak için kadının gelişiminde özel etkenler keşfetmeye çalışan analitik yazarların başarısızlığını kınamamak gerekir.

Bana göre biyolojik değil kültürel nedenler aramalıdır. Şu halde asıl sorun, kadınlarda mazoşist eğilimlerin gelişiminde kültürel etkenlerin rol oynayıp oynamadığını bilmektir. Bu soruya verilecek yanıt mazoşizmin dinamiğinde neyin esas sayıldığına bağlıdır. Benim kanım, kısaca mazoşist olguların kendini silme ve bağımlı olma yoluyla yaşamda bir güvenlik ve doyum sağlama girişimini temsil etmeleridir. İlerde göreceğimiz gibi, yaşam karşısındaki bu temel tutum bireysel sorunları çözüme biçimini belirlemektedir. Örneğin bu tutum zayıflık ve acı çekme yoluyla başkalarını etkilemeye, hastalıkta başarısızlığa özür bulmaya sevk etmektedir.

Eğer bu varsayımlar geçerliyse, kadında mazoşist tutumlarının gelişmesini sağlayan kültürel etkenler gerçekten bulunabilir. Bunlar bugünkünden çok geçmiş kuşağa özgüydüler, fakat gölgeleri günümüze kadar uzanmaktadır. Kısaca söylessek, kadının büyük ölçüde bağımlılığı, kadının zayıflığını ve kırılabilirliğini vurgulama, kadının birine dayanması gerektiğini ve yaşamının ancak aile, koca, çocuklar gibi başkalarıyla bir içerik ve anlam kazanabileceğini doğası gereği sayan ideoloji söz konusudur. Bu etkenler kendi başlarına mazoşist tutumlar yaratmazlar. Tarih kadınların bu koşullarda da mutlu, doyumlu, etkili olabildiklerini göstermektedir. Fakat bana göre nevroz gerçekten oluştuğunda nevrozlu kadınlarda mazoşist tutumların egemen olmasından bu etkenler sorumludur.

Kadının temel korkusunun sevgiyi yitirme korkusu olduğunu düşünen Freud'un görüşü, kısmen, kadının gelişiminde mazoşizme sevkeden özel etkenler bulunduğu sayılıştısına bağlıdır. Diğer özellikler yanında, mazoşist eğilimlerin başkalarına duygusal bir bağımlılık anlamına gelmesi ve anksiyeteye karşı koyucu güçlü mazoşist araçlardan birinin sevgi kazanma olması

ölçüsünde, sevgiyi yitirme korkusu özgül mazoşist niteliklerden biridir.

Bununla birlikte, kadın doğasına ilişkin diğer iki Freud'çu varsayımın (penis imrenmesi varsayımı ve mazoşizmin özelliklerle kadınınsı bir temeli olduğu varsayımı) aksine, bu sonuncu varsayımın bizim kültürümüzde sağlıklı kadın açısından da belirli bir değeri var görünüyor. Biyolojik nedenlerden çok, önemli kültürel etkenler kadınları sevgiyi ve dolayısıyla sevgiyi yitirme korkusunu abartmaya sevk etmektedir.

Yüzyıllar boyunca kadın, onu büyük ekonomik ve siyasal sorumlulukların dışında tutan ve yaşamını özel bir duygusal alanla sınırlayan koşullarda yaşamıştır. Bu, kadının hiç sorumlulukları olmadığı ve çalışmadığı anlamına gelmez; fakat kadının çalışması aile çerçevesi içinde oluyordu ve bu yüzden—daha kişisel olmayan, daha olumlu ilişkilerin aksine—sadece duygusallığa dayanıyordu. Aynı durumun başka bir yönü de aşkın ve sadakatin kadına özgü erdemler ve idealler sayılmaya başlanmasıdır. Bir başka yön de, erkeklerle ve çocuklarla ilişkileri kadını mutluluğa, güvenliğe ve saygınlığa götüren tek yol olduğundan, kadın için aşkın erkeğin para kazanma yeteneğine bağlı etkinliklerle karşılaştırılabilecek gerçekçi bir değer oluşturmaya idi. Böylece kadının duygu alanını aşma girişimleri sadece pratikte düş kırıklığına uğramakla kalmıyor, ayrıca kadının zihninde de önemi ikinci dereceye düşüyordu.

Bizim kültürümüzde bir kadının sevgiyi aşırı değerlendirmek, sevgiden verebileceğinin fazlasını beklemek ve bu nedenle de sevgi kaybından erkekte daha fazla korkmak zorunda kalmasının gerçekçi nedenleri bunlar olmuştur, bir ölçüde de hâlâ bunlardır.

Kadını sevgiyi yaşamda önemi olan tek değer saymaya sevkeden kültürel durum, kadının yaşlılık karşısındaki bazı özelliklerini aydınlayabilecek sonuçlar taşır: Kadındaki yaşlanma korkusu ve bu korkunun sonuçları... Yıllar boyunca kadının—aşk, seks, aile ya da çocuk alanında olsun—elde edebileceği doyumlar hep erkekler tarafından sunulduğundan erkeklerin hoşuna gitmek yaşamsal bir zorunluluk olmuştur. Bu zorunlu-

luktan doğan güzellik ve zarıflık kültü en azından bazı açılardan olumlu bir sonuç sayılabilir. Ancak erotik çekiciliğe verilen bu aşırı önem, kadının çekici yönleri kaybolmaya başladığında anksiyete kaynağı olmaktadır. Erkeklerin elli yaşlarına yaklaştıklarında korkmaları ya da çöktüklerini hissetmeleri nevroitik bir özellik olarak görülebilir. Oysa bir kadında bu korku doğal sayılır ve bir bakıma çekiciliğin tek değeri olması ölçüsünde normaldir bu. Eğer yaş herkes için bir sorunsay, bu sorun gençlik tüm dikkatlerin odağı olduğunda daha da umut kırıcı olmaktadır.

Bu korku kadında çekiciliğinin sonunu belirliyor görünen yaşla sınırlanmaz, gölgesini kadının tüm yaşamına salar ve zorunlu olarak yaşam önünde büyük bir güvensizlik duygusu yaratır. Bu korku annelerle ergen kızlar arasında genellikle bulunan kıskançlığı açıklar; bu kıskançlık onların kişisel ilişkilerini bozmakla kalmaz, ayrıca annede bütün kadınlar karşısında bir düşmanlık kalıntısı da bırakabilir. Bu korku kadının erotizm alanı dışında kalan olgunluk, denge, bağımsızlık, düşünce özerkliği, bilgelik gibi kavramlarla belirtilen nitelikleri değerlendirmesini engeller. Kadın olgunluk yıllarına karşı sürekli bir kötüleme tutumu geliştirirse ve bunları çöküş yılları olarak görürse, kişiliğini geliştirme görevini aşk yaşamıyla ilgilendiği ölçüde üstlenemez pek.

Sevgiye bağlı bütün beklentiler, Freud'un penis imrenmesine atfettiği kadın rolüne ilişkin doyumsuzluğu bir ölçüde açıklamaktadır. Bu açıdan hoşnutsuzluğun iki temel nedeni vardır. Bunlardan biri, insan ilişkilerinin böylesine sıklıkla bozulduğu bir kültürde aşk yaşamından mutluluk bekleme güçlüğüdür (aşk yaşamı derken cinsel ilişkileri kastetmiyorum). Öbür neden, bu durumun aşağılık duyguları yaratmaya elverişli olmasıdır. Ruhsal nicelikleri ölçmek güçtür, fakat bir fark da vardır. Genel kural olarak erkeğin aşağılık duygusu erkek olmasından doğmaz, oysa kadın çoğu zaman kadın olduğu için aşağılık duygusu duyar. Daha önce söylediğim gibi, ben bu aşağılık duygularının kadınlıkla bir ilgileri olmadığına, özünde kadında da erkekte de aynı olan başka aşağılık duygusu kaynaklarını gizlemek için kadınlığın kültürel durumunu kullandıklarına inanıyorum. Bununla birlikte bir kadının kendine güveni

nin böylesine kolayca sarsılabilmesini açıklayacak bazı kültürel nedenler kalmaktadır.

Sağlıklı ve sağlam bir kendine güven; girişim, cesaret, bağımsızlık, beceriler, erotik değerler, durumlarla başa çıkma yeteneği gibi insancıl niteliklerden doğar. Bir ailenin kurulması pek çok sorumluluk içeren gerçekten büyük bir görevken ve çocuk sayısı sınırlı değilken, kadın ekonomik süreçte etkili bir rol oynadığı duygusunu taşıyordu. Böylece onda kendi değeri duygusunun sağlam bir temeli vardı. Bu temel gitgide ortadan kalktı ve bununla da kadın bir değeri olduğu duygusunun temellerinden birini kaybetti.

Kendine güvenin cinsel bir temele dayanması ölçüsünde, püriten etkilerin —ne denirse densin— cinselliğe suçlu ve kötü bir anlam yükleyerek kadının aşağılanmasına katkıda buldukları kesindir. Ataerkil bir toplumda bu tutum kadını sadece bir günah simgesi yapabiliirdi. Eski hristiyan edebiyatında bu türden pek çok yanılı bulunmaktadır. Kadının bugün bile cinsellikle alçaldığını ve lekelendiğini, dolayısıyla kişisel değerini yitirdiğini düşünmesinin önemli kültürel nedenlerinden biri budur.

Son olarak geriye kendine güvenin duygusal temeli kalmaktadır. Ancak, eğer kendine güven sevgiyi vermeye ya da almaya bağlıysa kurulan temel çok ince ve çok sallantılı olacaktır; çok incedir, çünkü kişilik değerlerini dışta bırakmaktadır; çok sallantılıdır, çünkü uygun partönerler bulmak gibi pek çok dış etkene bağlıdır. Öte yandan, bu durum duygusal bakımdan başkalarının sevgisine ve değerlendirmesine bağımlı olmaya kolayca sevkedebilir, bu da kişi eğer sevilmez ya da değerlendirilmezse hiç değeri olmadığı duygusuna yol açacaktır.

Kadına atfedilen aşağılık konusunda Freud'un şu sözlerini anlayışla karşılıyoruz: "Ancak unutmamalısınız ki biz kadınları doğalarının cinsel işlevleriyle belirlenmesi ölçüsünde betimledik. Bu etkenin etkisi elbette çok büyüktür, fakat bunun dışında da her kadının insancıl bir varlık olma olanağına sahip olduğunu anımsamamız gerekir" (altını ben çiziyorum) (11). Freud'un içtenlikle böyle düşündüğüne eminim, fakat bu kanısının

(11) FREUD, a.g.e., G.W. XV, s. 145

kuramsal sisteminde daha önemli bir yer tutması beklenirdi. Freud'un kadın psikolojisine ilişkin son makalesinde bazı cümleler onun kadın psikolojisinde kültürel etkenlerin etkisine ilk incelemelerindekinden daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Şöyle diyor: "Fakat kadınları edilgin durumlara zorlayan toplumsal geleneklerin etkisini önemsiz saymaktan kaçınmalıyız. Sorun henüz çok karanlık. Kadınlıkla içgüdüsel yaşam arasındaki sabit ilişkilerden birini özellikle ihmal etmemeliyiz. Kadınlarda yapılarının ve toplumun empoze ettiği saldırganlığı bastırma özelliği güçlü mazozist dürtülerin gelişmesini kolaylaştırmakta, bu dürtülerin sonucu da içeriye dönmüş yıkıcı eğilimlerin erotik bakımdan yoğunlaşması olmaktadır" (12).

Fakat özünde biyolojik olan yönelimi nedeniyle Freud bu etkenlerin tüm anlamını görmemekte, ilkeleri yüzünden görememektedir, Freud, ne bu etkenlerin istekleri ve tutumları ne ölçüde biçimlendirdiğini görebilir, ne de kültürel koşullarla kadın psikolojisi arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını değerlendirebilir.

Yapı farklılıklarının ve cinsel işlevlerin ruhsal yaşamı etkilediği konusunda herkesin Freud'la görüş birliği içinde olduğunu sanıyorum. Fakat bu etkinin kesin mahiyeti üzerine fikir yürütmek kısır bir iş görünüyor. Amerikan kadını Alman kadınından farklıdır ve her ikisi de Pueblos yerli kadınından farklıdır. New York sosyetesinin kadını Idaho'lu hemşire kadından farklıdır, Anladığımızı umduğumuz nokta, özel kültürel koşulların kadında da erkekte de özel nitelikler ve yetenekler yarattığıdır.